

Franko
Čorić

Novo internacionaliziranje dalmatinske baštine

Discovering Dalmatia: Dalmatia in Travelogues, Images and Photographs,
ur. Katarina O'Loughlin, Ana Šverko, Elke Katharina Wittich
Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2019., 382 str.
ISBN 978-953-7875-46-6

Projekt Instituta za povijest umjetnosti *Dalmacija kao odredište europskog Grand Toura u 18. i 19. stoljeću*, iako okončan 2017. godine, i dalje daje plodove budući da se nastavlja suradnja s mrežom domaćih i inozemnih suradnika. Pred nama je druga knjiga s dvanaest eseja koji nude širu i bogatiju sliku Dalmacije kroz karte, putopise i fotografije od 16. do 20. stoljeća s ciljem proučavanja bogatstva baštine ove europske regije na razmeđu Zapada i Istoka, koja poglavito u novim strujanjima u povijesti umjetnosti postaje osobito zanimljivom kao mjesto sruza i razmjene uljudbenih i kulturnih fenomena.

Prvi esej Elke Katharine Wittich tematizira tradiciju i značaj opisivanja i prikazivanja jugoistočne Europe i Dalmacije u ranom novom vijeku u vremenu ratovanja s Osmanskim carstvom. Pažnju posvećuje političkoj instrumentalizaciji starijih narativa i slikovnog materijala, uz namjerno prikazivanje zastarjelih karata i prikaza te taktikama dospijevanja do šire publike. Posebnu pozornost posvećuje ranim primjerima novinarskog izvještavanja o ratnim zbivanjima.

Jean-Pierre Caillet donosi esej o liku i djelu sedamnaestostoljetnog francuskog putopisca o našim krajevima Jacoba Spona. Caillet Spona stavlja u kontekst njegova vremena i djelovanja, naglašava njegove doprinose, primjerice teorijskom definiranju arheologije, ali i ispravlja neke njegove zablude. Zanimljivo je da je Spon osobno

poznao i cijenio Ivana Lučića. Osim klasične antike i renesanse zanimali su ga i krajolici, ambijenti, svakodnevni život, a implicitno i etnografija.

Colin Thom donosi prikaz nastanka Adamove monografije o Dioklecijanovoj palači na osnovu privatne korespondencije Roberta i Jamesa Adama te njihovih sestara. Knjiga je bila poduzetnički pothvat kojega su otežavala ratna zbivanja u Srednjoj Europi. Thom je osobito naglasio važnost Jamesa Adama za realizaciju projekta i

upravljanje venecijanskim i londonskim timom.

Treći esej, Cvijete Pavlović, bavi se Sinjaninom Ivanom Lovrićem i njegovim u Veneciji 1774. godine tiskanim polemičkim odgovorom na Fortisov tekst. U razmatranju autorica zaključuje kako i Lovrićev tekst spada u putopise te da Lovrić zavređuje mjesto u Hrvatskoj književnoj enciklopediji.

Magdalena Połczyńska donosi zanimljiv esej o u nas manje poznatom poljskom putopiscu vojvodi Aleksanderu Antoniju Sapiehi i njegovoj publikaciji *Putovanje u slavenske krajeve* iz 1811. godine. Autoričina filološka analiza teksta identificira prosvjetiteljski rusooovski naturizam i slavenofilstvo kao dvije važne odrednice Sapiehinog teksta i svjetonazora.

Za istraživače arhitekture, urbanizma i zaštite spomenika akvareli Rudolfa von Alta i Jakoba Alta nastali 1840. godine danas imaju iznimnu dokumentarnu vrijednost. Nataša Ivanović kontekstualizira ova djela koja se čuvaju u bečkoj Albertini, a koja naša poznata mjesta prikazuju iz neuobičajenih rakursa. Akvareli su izvorno bili namijenjeni za privatni *Guckkasten* cara Ferdinanda I. sa svrhom upoznavanja nove pokrajine Carevine.

Sličnu vrijednost dostupnu mnogo širem krugu ljudi imale su i ilustracije u publikaciji serije *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* posvećene Dalmaciji, objavljenoj 1892. godine. Irena Kraševac u svom eseju analizira i kontekstualizira ilustracije petorice autora motiva iz Zadra, Šibenika, Trogira, Splita i Dubrovnika visoke umjetničke i dokumentarne vrijednosti: Emila Jakoba Schindlera, Carla Molla, Huga Charlemonta, Antona Webera i Rudolfa Berndta.

Sanja Žaja Vrbica donosi tekst o manje poznatom habsburškom nadvojvodi i putopiscu Ludwigu Salvatoru koji je u razdoblju od 1871. do 1910. godine našim krajevima posvetio čak pet tekstova. Međunarodno se proslavio publikacijom o Balearima iz 1878.

godine, a svjesno se bavio neotkrivenim turističkim destinacijama u manje poznatim krajevima te predlagao važne razvojne projekte.

Hrvoje Gržina donosi podatke o do sada nepoznatim negativima Franza Thiarda de Laforesta iz HDA u Zagrebu. Negativi motiva iz albuma *Spalato und seine Alterthümer* iz 1878. te *Album von Dalmatien* iz 1898. godine svjedoci su mijena ambijenata i građevina u Zadru, Šibeniku, Splitu i Dubrovniku, kao i mijena fotografske tehnologije.

Dragan Damjanović donosi tekst o albumu fotografija Prvog studijskog putovanja bečkog sveučilišta od 22. 3. do 1. 4. 1910. godine, koji se čuva u Arhivu bečkog sveučilišta. Na putovanju koje je obuhvatilo čitavu obalu ondašnje monarhije, od Akvileje do Boke, uključujući i novopriopjeni teritorij Bosne i Hercegovine, sudjelovalo je 300 sudionika. Autor nekih fotografija bio je renomirani Bruno Reiffenstein, no album obiluje i amaterskim fotografijama sudionika skupa. Spontane snimke osobito učinkovito prenose ambijente i duh vremena.

Katarina O'Loughlin i Ana Šverko u svom eseju na osnovu izvora iz arhiva sveučilišta u Newcastleu pišu o jednotjednom boravku arheologinje, povjesničarke i političarke Gertrude Bell u Splitu 1910. godine. Njezin interes bio je usmjeren na spomenike u Anatoliji i Mezopotamiji. Europski i sredozemni zapad i Bliski istok za nju su bili dinamički sustav transkulturnoga dijaloga te je tako bila preteča suvremenih istraživanja i globalne povijesti umjetnosti. Dalmacija kao prostor sraza i razmjene Istoka i Zapada stoga joj je bila jedno od poprišta istraživanja.

Joško Belamarić i Ljerka Dulibić u posljednjem eseju prikazuju petotjedno putovanje prijatelja regenta Pavla Karađorđevića Bernarda Berensona Kraljevinom Jugoslavijom u ljeto 1936. godine. Izvori za rekonstrukciju tog putovanja pisma su koja se čuvaju u *Biblioteca Berenson* u Villa I Tatti u Fiesoleu, a koja su u lipnju 1939. godine bila pripremljena za

tisak no nikada nisu objavljena. Iz svojevrstnog putnog dnevnika autori iščitavaju njegovo enciklopedijsko znanje, interese, neortodoksnost te samostalno kritičko opserviranje.

Izvrstan dizajn i grafičko uredništvo potpisuje Damir Gamulin, koji je odabrao i organizirao vizualni materijal, nastavljajući se na premise iz ranijih publikacija. Dobronamjerno bih pripomenuo da bi radi bolje funkcionalnosti veličina fonta bilješki, legendi i bibliografije trebala biti krupnija.

Nova knjiga iz serije Discovering Dalmatia preispituje neka već poznata gledišta, stavlja ih u nove kontekste te donosi i čitav niz istraživačima zanimljivih slikovnih priloga (primjerice Divonu nakon stilskog restauriranja trijema 1890., Knežev

dvor prije izvedbe novog vijenca 1902. godine ili fotografiju još intaktnog sklopa hvarске gradske lože). Dirljivo mi je bilo vidjeti i don Franu Bulića na bosanskom konju Mišu (bez kojega bi iskapanja u Saloni bila znatno mukotrpnija) okruženoga studentima bečkoga sveučilišta.

Ova knjiga na primjeren način obilježava deset godina djelovanja splitske podružnice Instituta za povijest umjetnosti, Centra Cvito Fisković, na čijim sam konferencijama i sam više puta sudjelovao pa sam i uživo mogao svjedočiti novom umrežavanju naših i inozemnih istraživača. Nekoć rubna pokrajina sa značajnom baštinom i bukoličkim južnjačkim čarima na vjekovnoj granici Zapada i Istoka tako još jednom postaje mjesto razmjene mišljenja obrazovanih putnika različitih kulturnih pozadina i disciplina. x